

Karmen Erjavec in Melita Poler Kovačič: *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2007.

Kritična diskurzivna analiza (KDA) je v slovenskem prostoru kljub nekaterim uspešnim raziskovalcem novum – prvič zato, ker so omenjeni uspešni raziskovalci le lastovke, ki morda napovedujejo razcvet discipline tudi v slovenskem jeziku in znanosti, drugič pa zato, ker pri nas ni univerzitetne tradicije v poučevanju KDA. Učbenik Karmen Erjavec in Melite Poler Kovačič je v tem smislu zelo dobrodošel korak, saj – upamo – utira pot priznanju teorije in metode KDA tudi na visokošolski poučevalni ravni. Slovenski raziskovalci KDA so namreč v veliki meri samoizobraževalci in to dejstvo zagotovo ne govori v prid sistematičnosti v pristopih ter standardizaciji raziskovalnega polja.

Učbenik je sestavljen iz štirih delov: v prvem so predstavljeni temeljni pojmi in koncepti: jezik kot simbol, diskurz, ideologija, odnos mi – oni; v drugem delu je predstavljeno temeljno analitično ogrodje, ki je tridelno – sestavljeno je namreč iz tekstualne analize, diskurzivnih praks ter družbenih praks. Tretji del uvaja natančnejši vpogled v tekstualno analizo, v četrtem delu pa predstavi preplet diskurzivnih in družbenih praks. Prva tri poglavja je napisala Karmen Erjavec, zadnjega Melita Poler Kovačič.

Učbenik ustrezno predstavi diskurz kot obliko družbene prakse, kjer so diskurzivni dogodek na eni strani ter razmere, institucije in družbene strukture v dialektičnem odnosu. Občutljivo se loteva tem, ki so povezane z družbeno neenakostjo ter nepravilnimi odnosi med družbeno večino in manjšinami. Socialni angažma kritične diskurzivne analize je razviden tako na ravni teorije kot posameznih analitičnih primerov. Za senzibilizacijo študentov v smeri identifikacije različnih družbeno konstruiranih pomenov velja pohvaliti vajo 3, kjer študent ugotavlja medijske boje za prevlado pomena v zvezi z EU, homoseksualci, Cerkvijo, teroristi in »tretjim svetom«, ter podobno vajo 4, v kateri skupine študentov iz določene perspektive artikulirajo ideologijo o prebežnikih iz Afrike v Evropo, in sicer iz perspektive institucije EU, iz perspektive afriških prebežnikov, iz perspektive institucije za varovanje človekovih pravic ter iz perspektive policije na meji.

Četrto poglavje, če nekoliko preskočim, z naslovom Diskurzivne in družbene prakse poskuša vpenjati jezikovne strukture v širši družbeni kontekst. Za kritično diskurzivno analizo se zdi relevantno zlasti razpravljanje o tržno naravnem novinarstvu, kjer avtorica

Melita Poler Kovačič opozarja na vpliv lastnikov medijev ter nosilcev politične moči in oblasti na novinarje, saj namesto novinarja nadzorujejo sporočanje proces v tem smislu, da medijem aktivno dostavljajo dogodke ter izbirajo tiste, ki so po njihovih merilih za objavo ustrezni, izbirajo dejstva o njih, ustvarjajo psevdodogodke, pripravljajo novinarska besedila ipd. Avtorica problematizira normativni model novinarstva, kjer je novinar zavezan paradigmi, po kateri je cilj množičnih medijev zagotavljanje različnih informacij in mnenj o temah, ki so v javnem interesu in poznavanje katerih ima pomembne učinke za vzgojo, izobraževanje in kulturo državljanov ter jim hkrati služi kot izhodišče za oblikovanje njihovih lastnih mnenj o ljudeh in ustanovah. Namesto tega so študentje novinarstva, ki jim je učbenik prvenstveno namenjen, soočeni s trpkostjo resnice o različnih vplivih na medijske vsebine, od novinarskih in medijskih rutin, delničarjev, vlagateljev, lastnikov, vodstva matične korporacije, direktorjev in založnikov medijskega podjetja, urednikov, služb za odnose z javnostmi, oglaševalcev, potrošnikov, vlade itd.

Nadalje je znotraj istega poglavja dobrodošlo razpravljanje o odnosu novinarskega diskurza do resničnosti, saj izpostavi konstruirano naravo realnosti, ki je ena od osnovnih predpostavk kritične diskurzivne analize ali povedano z intertekstualno metaforo: beseda je konj. V tem smislu je vaja 36, v kateri naj bi študent poiskal novinarsko poročilo ter ločil dejstva od mnenj, nekoliko poenostavljajoča, saj nekako implicira, da so dejstva enako resničnost. Povedano drugače: konstruktivizem kot izhodišče razmišljanja o novinarskih besedilih ni učinkovito operacionaliziran, temveč nadaljuje klasično dihotomijo dejstvo vs. mnenje, resnica vs. konstrukt, objektivno vs. subjektivno.

Na koncu se bom osredotočila na 3. poglavje z naslovom *Tekstualna analiza*, ki se mi kot jezikoslovki zdi najbolj zanimivo. Avtorica Karmen Erjavec predstavi analitični okvir za ožjejezikovno analizo, povzemajoč večino konceptov po knjigi *Analysing Newspapers. An Approach from Critical Discourse Analysis* avtorja Johna E. Richardsona. Analitične točke so za interpretacijo pomena relevantno izbrane: referenčne in predikacijske strategije, odnosi med udeleženci, modalnost, predpostavlanje, retorične figure, naracija oz. zaporedje predstavljenih dogodkov, teme, navajanje virov informacij, oblika in kraj prispevka. Omenjene analitične točke razvrsti na os, ki poteka od mikrotekstualne analize k makrotekstualni analizi – tu bi se dalo diskutirati, saj so to precej raznorodni koncepti, ki jih je težko primerjati po gradaciji. Sicer pa avtorica ustrezno opozarja na različne referencialne strategije v zvezi s poimenovanjem družbenega akterja: ta je lahko individualiziran (npr. Janez Novak), s čimer poudarimo njegove vsakdanje in običajne značilnosti, lahko je kolektiviziran in reprezentiran le kot del skupine (npr. Slovenec, Italijan, Nemec). Ravno tako opozarja na pomembno vlogo predikacijskih strategij pri negativnem ali pozitivnem označevanju družbenih akterjev. Transzitivnost, ki jo avtorica uvede kot samostojno analitično kategorijo, je pravzaprav vidik problematike družbenih akterjev, o katerih govori že v poglavju z nekako (pre)splošnim naslovom: *Analiza besed: izbira in pomen besed*. Udeležencem oz. družbenim akterjem lahko s pomočjo aktivacije in pasivacije oz. celo zamolčanja dodelimo različno vlogo v družbi.

Z vidika kontekstualnega in kognitivnega jezikoslovja je vendarle treba opo-

zoriti na dve metodološki zadregi. Prva se tiče uporabe terminov denotacija in konotacija, ki sta dediščina strukturalizma. Roland Barthes, ki je semiološko dihotomijo uvedel v zvezi s problematiko mitov sodobnega življenja, predstavi denotacijo kot dobesedni, očitni, zdravorazumski pomen, konotacijo pa pomen, konstruiran na podlagi osebnih ali širše kulturnih izkušenj. Čeprav se zdita koncepta zelo uporabna, pa imata tako kot vse strukturalistične dihotomije z vidika današnje kontekstualno usmerjene znanstvene paradigme preprosto napako: stvarnost slikata črno-belo. Pomeni besed pa v jezikovnem univerzumu niso ločeni na dve kategoriji; na nevtralne pomene in one, ki se berejo med vrsticami. Ravno to dejstvo pa implicira vaja 10 v učbeniku: izberite si določeno osebo in jo poimenujte na različne načine. Kakšne denotativne (eksplicitne) in konotativne (implicitne) pomene ustvarja to poimenovanje? Jasno je namreč, da brez konteksta težko govorimo o t. i. konotaciji. Poimenovanje Janez Novak ima v različnih besedilih in govornih položajih popolnoma različne implikacije. V glavi nekega uradnega dopisa najbrž ne takšnih kot med kolegi v pivskem omizju.

Pravzaprav se podobna zadrega pojavi v zvezi z retoričnimi figurami oz. tropi, kot jih avtorica poimenuje. Privzame definicijo tropa kot »odklona od običajnega in značilnega pomena besede«, čeprav se jezikoslovje že nekaj desetletij vprašuje, kaj je to »običajni pomen besede« oz. ničta točka pomena. Kar je običajno v nekem besedilu, morda deluje neobičajno v drugem. Pa tudi metafora ni le »raba ene besedne zveze namesto druge«, ampak mnogo več: orodje za konceptualizacijo sveta.

Ne glede na omenjene zadržke je učbenik Karmen Erjavec in Melite Poler Kovačič vendarle pomemben prispevek k razvoju kritične diskurzivne analize v slovenski znanosti. KDA je namreč vedno bolj privlačna zlasti za tiste raziskovalce, ki kažejo posebno senzibilnost do družbene neenakosti, diskriminacije in manjšinskega vprašanja nasploh.

Simona Bergoč
Univerza na Primorskem
simona.bergoc@guest.arnes.si

Seminar v Bolzanu: *Normiranje, usklajevanje in jezikovno načrtovanje*, 8. 2. 2008

V petek, 8. 2. 2008, je na *Institute for Specialised Communication and Multilingualism na European Academy (EURAC)* (Inštitut za specializirano komunikacijo in večjezičnost, Evropska akademija) v Bolzanu potekal seminar z naslovom *Normiranje, usklajevanje in jezikovno načrtovanje*. Celodnevni seminar je potekal v treh jezikih, v nemščini, italijanščini in francoščini, slovenščina, čeprav četrti uradni jezik Alpske konven-

cije, žal ni bila vključena med delovne jezike. Seminar je poleg mednarodne konference v Benetkah oktobra 2007 sodil med sklepne dogodke ob uspešnem zaključku mednarodnega terminološkega projekta LexALP, katerega vodilni partner je omenjeni inštitut. Cilj projekta je bil zbrati in uskladiti pravno terminologijo v štirih uradnih jezikih Alpske konvencije s področja prostorskega načrtovanja in trajnostnega razvoja in